

Forord

Fra og med dette nummer af “Pontoppidaniana” indfører vi et nyt element, som vi har valgt at kalde Forfatterskab. En aktuel dansk forfatter vil reflektere over sit virke med inspiration i en udtalelse Henrik Pontoppidan i sin tid kom med om sit eget forfatterskab.

I et brev 30. december 1929 skrev han til forfatteren Jørgen Bukdahl: “Om De kan forsvare den fremskudte Stilling, De har givet mig i Deres Bog, tør jeg ikke have nogen Mening om. Men jeg er naturligvis glad ved, at De så ypperligt har klarlagt Hensigten med mit Forfatterskab og forstået, at min hele Skribentvirksomhed først og fremmest har været mig et Middel til Selvopdragelse.”

Selvopdragelse. Lyder det lidt gammelmodigt? I dag taler vi om selvudvikling eller selvrealisering. Pontoppidan bruger kun begrebet denne ene gang, og det er svært at finde andre steder i forfatterskabet, der kan belyse, hvad han måtte have ment med det. Skrev han for at blive klogere på tilværelsen? For at blive klogere på sig selv, måske udforske eller forsone indre konflikter? Eller skrev han for at blive et bedre menneske? Var det selvopdragelse i moralsk forstand?

Pontoppidan var en sky person. Han var ikke meget for poetologiske overvejelser eller refleksioner over hvorfor han skrev. Men det skal ikke holde andre tilbage. Derfor vil vi i hvert nummer gerne spørge en aktuel dansk forfatter: Hvorfor skriver du? Hvorfor skriver forfattere? Er skønlitteratur et middel til forfatterens selvopdragelse? Og hvad vil det i givet fald sige?

Den nye serie indledes af Anne Skov Thomsen, der i år er debuteret med romanen *Præstens*. Hendes bidrag bærer titlen “Forfattergerningen er en øvelse i medmenneskelighed” og hun pointerer bl.a. forfatterens evne til at række ud over sine egne kropslige, intellektuelle, materielle og følelsesmæssige vilkår og sætte sig i en andens sted. Måske er medmenneskeligheden kernen i forfattergerningens selvopdragende væsen.

Temaet for dette nummer er *Det forjættede Land*, den første af Henrik Pontoppidans tre store romaner. Esther Kielberg laver i sin artikel “Tvesynsdiskussionen” en række punktnedslag i romanens receptions historie med særligt henblik på Henrik Pontoppidans såkaldte tvesyn. Begrebet, der har ledsaget forfatterskabet næsten altid, blev i starten opfattet psykologisk som et træk ved forfatterens personlighed.

Da fokus i litteraturforskningen forskød sig fra forfatteren til teksten, blev tvesyn i højere grad set som en særlig kunstnerisk form, der kunne indfange konflikter mellem livsholdninger, der var lige berettigede. I nyeste tid har man påpeget, at denne kunstneriske form er særligt velegnet til at repræsentere brudflader og kompleksitet i historiske overgangsperioder.

I den efterfølgende artikel "Pontoppidans tvesyn som demokratisk forestillingsevne" analyserer Leander Møller Gøttcke, hvordan tvesynet er på færde i *Det forjættede Land*. Han inddrager moderne teorier om sammenhængen mellem romanform og demokrati-begreber og anstiller den hypotese, at Pontoppidan nok så meget demonstrerer demokrati som han diskuterer det. Narratologisk viser det sig bl.a. i vekslende tilkendelser af indsigt hos de litterære karakterer. Tvesynet er ofte stillet over for polyfoni-begrebet hos Dostojevskij og dømt mindre avanceret, men i en mandjævning mellem de to forfattere (og de to begreber) voterer artiklen til fordel for Pontoppidan. Det næste bidrag "*Det forjættede Land* og den romantiske middelalderisme" af Lis Møller stiller skarpt på romanens og Pontoppidans ambivalente forhold til romantikken og dens dyrkelse af middelalderen, dvs. den affekt- og symbolverden som udtrykker sig i bl.a. de middelalderlige folkeviser og folkeeventyrs efterliv i romantikken. Selv om Pontoppidan ofte regnes for en af Det Moderne Gennembruds mænd, viser artiklen, at han, lige så lidt som sin hovedperson Emanuel Hansted, er immun over for den dragende dæmoni, der kan gemme sig i de romantiske stemninger. I det sidste bidrag til temaet med titlen "Det folkelige gennembruds storhed og fald i *Det forjættede Land*" analyserer Steen Beck romanen som en litterær kortlægning af de (kirke)politiske, teologiske og folkelige diskussioner på Pontoppidans tid. Beck griber tilbage til reformationen som historisk baggrundshorisont for romanens heftige brydninger mellem den etablerede kirke og de folkelige bevægelser, og han viser, at alle romanens kirkelige og teologiske positioner kan genfindes i nutidens debat, selvom sekulariseringen er skredet videre frem.

Uden for tema skriver Anders Raahauge om en interessant opdagelse, han har gjort. Der er en scene i *Ulysses* af James Joyce, der minder slående om en scene i *Den gamle Adam* af Henrik Pontoppidan. I begge tilfælde falder en mand i dyb betagelse over en ung kvinde, som sidder på afstand af ham. Da hun rejser sig, får han lidt af en forskrækkelse. Har Joyce lånt af Pontoppidan? Han kunne faktisk læse dansk. Kom nærmere mysteriet – og forskellen på modernistisk og romantik-parodierende stil – i artiklen "To forskrækkende fødder. Lånte Joyce fra Pontoppidan?".

Romanen *Barbara* af den færøske forfatter Jørgen Frantz-Jacobsen fra 1939 er ikke bare et hovedværk i nyere skandinavisk litteratur. Bogens kvindeskikkelse som åbner en afgrund for mændene omkring hende, er i sig selv blevet legendarisk. I anledning af et seminar og en antologi om romanen diskuterer Nils Gunder Hansen i artiklen "Barbara, findes hun mon derude?" om Barbara udelukkende er en projektion af maskuline ønskedrømme og rædselsforestillinger. Og om en Barbara findes hos Henrik Pontoppidan, der er blevet berømt for sine facetterede kvindeportrætter.

Som bekendt er Pontoppidan kommet med som en ud af syv forfattere i den nye obligatoriske kanon for gymnasiet. I dette nummers didaktiske bidrag "Spørgekraft, efterglød – Henrik Pontoppidan og den litterære kanon" præsenterer Erik Skyum-Nielsen, som sad med i kanon-udvalget, sin begrundelse for hvorfor Pontoppidans værk har en naturlig plads i kanon. Skyum-Nielsen henviser til de tidlige, realistiske noveller, de tre store romaner og Pontoppidans række af såkaldt "små romaner". Til sidst giver han en liste over de særlige kvaliteter ved Pontoppidans værk med hensyn til emner, menneskelige perspektiver og æstetiske greb. Han argumenterer for, at netop disse egenskaber ved Pontoppidans prosa gør den særligt velegnet til nutidens uddannelsesmæssige formål.

I dette nummer har vi valgt at bringe tre anmeldelser af aktuelle bøger, som vi mener kan være af interesse for *Pontoppidaniana*s læsere, idet de hver på sin måde giver baggrundsstof til forståelse af Henrik Pontoppidans forfatterskab.

Jørn Henrik Petersens *Jesus – den første socialist* skildrer forholdet mellem Socialdemokratiet og arbejderbevægelsen på den ene side og kirken på den anden i perioden 1871-1921. Henrik Pontoppidan skrev hovedparten af sine værker i denne periode, og mens arbejderbevægelsen spiller en forsvindende lille rolle i forfatterskabet, spiller kirken en langt mere dominerende, og, som Gunnar Jørgensen fremhæver i sin anmeldelse, også nogle gange en *for* stor rolle, når man ser på de historiske fakta. *Jesus – den første socialist* giver ifølge anmelderen en solid baggrund for at forstå og bedømme Pontoppidans skildring af kirken og dens betydning, fx i *De Dødes Rige*.

I *En plads i solen* gennemgår Adam Paulsen og Rasmus Vangshardt historien om den tyske *Lebensreform*, livsreformbevægelsen, der opstår og udvikler sig i nogenlunde samme periode, som beskrives i ovenfor omtalte bog af Jørn Henrik Petersen. Den var en reaktion på modernitet, kapitalisme og urbanisering, og selv om den primært var et tysk fænomen, havde den også virkninger uden for det tysktalende område. Således påpeger forfatterne bl.a., at de satiriske skildringer af diverse helsebevægelser, man finder i *De Dødes Rige*, er møntet på netop *Lebensreform*. I sin anmeldelse af *En plads i solen* viser Christian de Thurah, at man kan finde spor af bevægelsen mange steder i Pontoppidans forfatterskab, og at Pontoppidan endda selv i nogen grad syntes at være påvirket af den eller dele holdninger med den.

Endelig ser Flemming Behrendt nærmere på Karin Bang (red.): *Peter Nansens brevveksling med Edvard og Georg Brandes*. Peter Nansen (1861-1918), der i dag er så godt som glemt, var centralt placeret i dansk kulturliv, dels som forfatter af populære romaner og teaterstykker og medarbejder på *Politiken*, dels (i de sidste 20 år af hans liv) som litterær direktør på forlaget Gyldendal. Han var en kontroversiel figur og krydsede også et par gange klinger med Henrik Pontoppidan. Brandesbrødrenes korrespondance har været udgivet tidligere, men aldrig så omfattende eller minutøst kommenteret som her, og Flemming Behrendt rejser spørgsmålet, om det, trods underholdningsværdien, er for meget af det gode.

Og som altid rundes et nyt nummer af *Pontoppidaniana* af med nogle organisatoriske oplysninger om medlemskab og aktiviteter i Pontoppidan Selskabet.